

Ludwig Selimski
(Bulgaria, Veliko Tarnovo)

In Defense of Neglected Earlier Etymologies

Abstract: The paper analyzes the origin, word-formation and primary semantics of 10 lexical units. The author's intention is to do justice by earlier suggested interpretations, which have been unjustly ignored in works published in the recent decades. He pays particular attention to the underestimation of the relation between form and meaning of the words/names in question, their phonological structure, word-formation and semantic relations (synonymy vs. homonymy). What brings together all the criticized works, is the absence of a precise regard to: 1) the object of the study, 2) the text of the predecessor, which is usually unknown to the authors, 3) and how we write/speak about them. Without all these components, it is difficult to imagine the meaning of scientific research.

Key words: contamination, loan-word, motivated word, primary semantics, word-formation

Людвиг Селимски
(България, Велико Търново)

В защита на пренебрегнати по-стари етимологии¹

Критичен преглед на някои опити за анализ откъм произход и първоначално значение на осем съществителни нарицателни и на две фамилни имена. За същите апелативни и проприални единици отдавна има убедителни обяснения. Но някои автори не (щат да) знаят за тях, или – все едно – с лека ръка ги загърбват и съвсем прибързано предлагат собствени „визии“, които са под всякаква критика. Задачата ни тук е да реабилитираме незаслужено пренебрегнатите анализи от по-стара дата, като покажем и несъстоятелността на алтернативните нови.

Анализираните думи и имена са подредени по азбучен ред.

1. БАБАРКА ‘недоразвит царевичен мамул’

Диал. *бабарка* ‘недоразвит царевичен мамул (с малко зърна или без зърна)’ (Радовене, Врач.) се анализира като дума „от звукосимволичен произход“ от смисловата подгрупа на „маленьких твердых шарообразных плодов растения“, с морфемно членение *ба-бар-ка* (Колева-Златева/Koleva-Zlateva 2008: 110, 108-112). А се отнася за производно – с наст. *-ек/-ък*, паралелно на *бабер/пабер* „1. Най-последен плод от някаква рожба; 2. Кога се обере овощка, лозе и др. т. щото остане по тях сам-там необрано; 3. Кога се избира нещо по-хубавото, що остава от него най-долно“ (Геров/Gerov 1: 18; 4: 1, s.v. паберки). Стефан Младенов смята *бабарка* ‘мамул [...] с редки зърна’ за вариант на *ба/берка*, където *бабер-* е „вм. *па-бер-*“, а *баберка* е „с уподобл. и свърз. с *баба*“, с „предст. *па-* ‘отпосле’ и кор. в гл. *бера*; обл. *па-бирици*“ (Младенов/Mladenov 1941: 13, 407), т.е. с регрес. асимилация *п – б > б – б* или преосмислено във връзка с *баба* по народна етимология (БЕР/BER 1: 23, 42-43; БЕР/BER 4: 994-995, s.v. пабер). Срв. също: *бабер* и *-ек*, мн. ч. *баберци* или *бабарка* ж. р., мн. ч. *баберки*; от *па-бер* ‘нещо брано подире’, обл. *пабирици* ‘нещо

¹ Срв. Selimski 2015: 221-234. Преводът на български език е с незначителни промени и корекции.

изостанало подир редовна беритба, обикн. грозде, плодове и под.’ (Младенов/Mladenov 1951: 94).

Към паралелните *п̀а̀бер*, *п̀а̀берек*, *п̀а̀берьк*, приведени у С. Младенов, в БЕР 4 са прибавени още няколко подобни названия, с дефинирана семантика и ареал на разпространение, които се анализират като отглаголни формации с префикс *па-* в състава им, съответстващ на префикс *по-* в мотивиращите глаголи, който е с удължена гласна в производните от тях съществителни. Срв. чеш. *paseka* ‘горска полянка’, от глагола *posekati* ‘посека’ и удължаване на гласната на префикса *po-*³ > *pa-* (Machek 1968: 424). Известен в много славянски езици, този префикс застъпва праслав. **pa-* (Borys 1975: 12, 28-29; Skok 2: 583; Bezljaj 3: 1; БЕР/BER 4: 994-995).

За бълг. *п̀а̀берки* (и вар.) се намират съответствия в други славянски езици, като срб. *п̀а̀бирак* ‘остатък от урожая; остатък от плодовете след обирването им’, словен. *p̀aberek*, *p̀abirek*, рус. диал. *п̀а̀бирок*, слш. *paberki*, чеш. *paběrek*, обикновено в мн. ч. *paběrku* и др. В значенията им се повтаря смисловият елемент ‘предмет на вторично събиране, което се извършва след основното прибиране на реколтата и е с друго предназначение’, изразяван с префикса *па-/ра-*. Прочее, отнася се не за дума от „звукосимволичен“ тип. Пред нас е лексема с първоначално ясен словообразователно-семантичен строеж, който е избледнял поради непродуктивността на префикса *па-* и асимилацията по звучност (*п̀а̀берки* > *б̀а̀берки*), предизвикваща и вторична асоциация с названието *баба*. Промяната *б̀а̀берка* > *б̀а̀барка*, която С. Младенов не коментира, се дължи на частично уподобяване на неударената гласна *е* с акцентираната *а* от предходната сричка (*à – е* > *à – а*), улеснено от липсата в западните говори на мекост на консонанта пред *е* и отсъствието на редукция. Срв. напр. частицата за отрицание *на* в м. *не* (БЕР/BER 4: 453, s.v. *на*⁷).

Интересуващото ни *баберка* (от ж. р.), което смятаме за първообраз на *б̀а̀барка*, е вторична форма за ед. ч., изведена от формата *б̀а̀берки* (< *п̀а̀берки*), подобно на нови форми като *останка*, *отломка* и др. на мястото на по-стари *останьк*, *отломьк* и др. (Селимский/Selimskiy 1976: 26). От *п̀а̀берекь*, *п̀а̀берькь* има и форма за мн. ч. „обл. пабирци“ (Младенов/Mladenov 1941: 13, s.v. *б̀а̀бер*), а формата за мн. ч. *б̀а̀берки* (< *п̀а̀берки*), обосноваваща форма за ед. ч. от ж. р. *б̀а̀берка*, *п̀а̀берка*, е без палатализация (-к- > -ц-) на крайното -к-, понеже застъпва стара форма за вин. п. мн. ч.: „обикн. мн. (стб. вин. пад. мн. ч.) *п̀а̀берки*“ (Младенов/Mladenov 1941: 407, s.v. *п̀а̀берь*). А това се дължи на факта, че формата за вин. п. е с по-висока фреквенция, отколкото именителната – *баберки* е по-често допълнение в изречението, отколкото подлог (обект ~ субект на действие).

2. БАРАБОЙ (и вар.) – названия за ‘картоф’

Названията за ‘картоф’: *барабой*, *барамбой*, *брабой*, *брамбой*, *брбой*, *брьбой*, *брьмбой*, *брьболе*, *брьбул*, *брьбуле* се обясняват отдавна на базата на нем. *Brandenburg*, име на област в Сев. Германия, откъдето картофите се разпространяват към Източна Европа.² Но и относно тези названия се прилага хипотезата „за произход от звукосимволичен етимон с първоначално значение ‘малък предмет с овална форма’“. Една част от тях – с членение по „звукосимволични етимони“, като „бълг. диал. *барабой*, *бара-бой-ки*, *бар-бой*, *бр-бой*, *бра-бой*, *брь-бой* ‘картоф’“ – се привеждат

² „Картофите се наричат по чешки *brambory*, и в това име се крие нем. *Brandenburger*, сиреч наименувано е било американското растение според областта, от дето ще да са го заели най-напред чехословаците“; „чеш. *brambory* ‘картофи’ стои най-близо до нем. *Brandenburger*, сиреч ‘Бранденбургски’“ (Младенов/Mladenov 1927: 167, 247 [= Младенов/Mladenov 1943: 159, 230]). Срв. Младенов/Mladenov 1951: 200; Стойков/Stoykov 1957: 129-130; БЕР/BER 1: 32-33.

непосредствено след подобни украински названия, макар че последните също се обясняват чрез геогр. име *Бранденбург* (ЕСУМ/ESUM 1: 137), а друга част – „*барам-бодй, брам-бодй, брѣм-бол-е, брѣм-бул-е* ‘картоф’“, следвани от чеш. „*bram-bor, bram-bor-a*“, се смятат „резултат от контаминация на форми като **bam-bul-* и **bar-bor/*bar-bol/*bar-boj*“ (Колева-Златева/Koleva-Zlateva 2008: 113).

Не подлежи обаче на съмнение, че чеш. *brambor(a), brambur(a)* и варианти водят началото си от променен на славянска почва звуков облик на нем. *Brandenburg*. За това свидетелства лужишкият облик *Brambor* на немското геогр. име *Brandenburg*³; чеш. диал. *branibor* ‘картоф’, отразяващо точно чешкия облик *Branibor* на нем. *Brandenburg*, срв. чеш. диал. *brantbor* ‘картоф’, рум. диал. *brandaburca* ‘картоф’ (Machek 1968: 63; Rejzek 2001: 88-89). Това всеобщо прието обяснение се подкрепя и от факта, че и други названия на картофите в чешки (а и в други езици) са от немски произход, като чеш. диал. *ertepel* и под. (< нем. *Erdapfel*, букв. ‘земна ябълка’), *krumpir, krumple* (< *Grundbirne*, букв. ‘земна круша’), откъдето и бълг. *кромпал, крумпи* и варианти и в други езици, в това число и в полски и в албански (БЕР/BER 3: 19-26).

Ако не знаем за какво се отнася, бихме се и съгласили, че „това, че картофите се разпространяват късно в Европа [...] не означава, че и названието им е образувано късно. Съвсем естествено е новият предмет да бъде назован със старо название [...]“ (Колева-Златева/Koleva-Zlateva 1999-2000: 69). Но авторката не сочи определено „старо название“, от което да се извежда чеш. *brambor*, а само срички-схеми като „**bam-bul* и **bar-bor/*bar-bol/*bar-boj*“, уж откривани в „названия на малки (топчести) предмети“ (Колева-Златева/Koleva-Zlateva 2011: 84). А едва ли може да се допуска, че нем. *Brandenburg*, от една страна, и луж. *Brambor* и чеш. *Branibor*, от друга, са случайни съвпадения. Не подлежи на съмнение и връзката между чешкия облик *Branibor* на съответното немско геогр. име и чешкото название *brambor* ‘картоф’, т.е. че в чеш. „*b r a m b o r* нар. (= плод от *Branibor*) *i* е изпаднало, а *nb* се е променило в *mb*“ (Holub 1937: 19; Holub 1952: 75).

Във връзка с това ще припомним, че бележитият етимолог В. Махек също е извеждал чеш. *brambor, brambora* най-напред от *bambol* ‘нещо обло’, от което чрез вариантите **blambol* > **brambol* е могло според него да се стигне до формата *brambor* (Machek 1954: 206; 1957: 40). Но във второто издание на „Етимологичен речник“, предвид наличието в чешки на многобройни други названия за ‘картоф’, също немски заемки или калки, и особено „след откриването на диал. облици *branibor* и под.“, той стига до извода, че „по-скоро *bambol* е от *brambor*: първото *r* е изпаднало чрез дисимиляция, а второто лесно е преминало в *l*“ (Machek 1968: 63-64).

3. Ст.-белор. *БАР-БАРЬ* ‘мъчител, тиранин’

Ст.-белор. *б а р б а р ь* се счита също за название от „звукосимволичен произход“, привеждано под рубриката „названия чегото-либо страшного, ужасающего“ (Колева-Златева/Koleva-Zlateva 2008: 213; 2011: 119), без нито най-малък интерес относно възможното му обяснение у белоруските етимолози. Според нас няма място за съмнение в това, че, подобно на бълг. *варвар-* и по-рядкото *барбаризъм* (Младенов/Mladenov 1932: 66; Милев/Milev 1964: 90), то в много езици се свежда до грц. *βάρβαρος*, или до заетото от него лат. *barbarus*, а и за грц. *βάρβαρος* се предполага, че е заемка от вавилонски или шумерски – навсякъде с сновно значение ‘чужденец’, ‘говорещ

³ Срв. г.-луж. *bramborski* ‘(пол.) *brandenburgski, pruski*’; ботан. луж. *b r a m b o r k a* се извежда от „д.-луж. *Brambor* ‘Brandenburger’, *dennach bramborka* ‘die im benachbarten Brandenburg vorkommende oder von dort stammende Pflanze’“ (Schuster-Šewc 2: 61), т. е. „*bramborka* е ‘растение, явяващо се в съседния Бранденбург или произхождащо от там’“.

неразбрано' и с много смислови производни с негативна семантика. Ст.-белор. *барбарь* не е изконно белоруско, както се струва на цитираната авторка, а е заемка, проникнала в белоруски чрез полски, чието значение 'мъчител, тиранин' е вторично (вж. ЭСБМ/ESBM 1: 311). В развоя на белоруския език то е изместено от *варвар*, заето от руски, з в у к о п о д р а ж а т е л н о по първоначален произход, а не „звукосимволично“. Неправилно е то да се разглежда в тясна връзка с названия „за нещо страшно, ужасяващо“ и същевременно в изолация от *barbar-/варвар-*, проникнало в отделните европейски (в това число и другите славянски) езици от латински или от гръцки (византийски) – в зависимост от културния кръг, към който спадат носителите им, а особено – да се смята за уникална в славянските езици – само белоруска звукоизобразителна дума! В тясна връзка с това се поставя и въпросът, дали не е методически по-целесъобразно при анализа на звукоподражателната лексика да се търси първоначалната мотивация, а производните значения за краткост и простота на изложението да се оставят на втори план.

4. БРАК и БРАКМА сродни ли са?

4.1. Думата б р а к м à – без приведено значение – е счетена неправилно за немска заемка, от нем. *Brack*, също без приведено значение (Кочева-Лefeldжиева/Kocheva-Lefedzhieva 2004: 103). Няма да я намерим в никоя от тематичните групи, по които авторката разглежда заемките от немски – тя е предмет на анализ в раздела, посветен на „фонетичната адаптация на немските лексикални заемки“. Тук е сред „по-типичните случаи“, при които „на *краткото* и *дългото а* от немски [...] съответства *à*“ (Ibidem: 103). А за жалост, в оная част от звуковия състав на *бракмà*, която съвпада с мнимия ѝ немски прототип, няма акцентирано *а* (*à*), а за още по-голямо съжаление – в състава на *бракмà* е очевидна акцентирана сричка *-мà*, по която проблемната дума се различава от нем. *Brack* 'брак', за да може да се предполага, че *бракмà* е уж от (нем.) *Brack*.

4.2. А думата б р а к м à не е непозната в българската лексикография, не е откритие на споменатата авторка. Ще я намерим в РБЕ със значението „нещо много износено, остаряло (обикн. машина, механизъм и др.), което не може да се използва повече [...]“. – От тур. *birakma*“ (РБЕ/РБЕ 1: 773). Срв. също: „б р а к м à ж. (тур. *brakma*, *birakma*, от гл. *brakmak*, *birakmak* 'напушам, захвърлям')“. Разг. Стар износен предмет, возило и др.; таратайка“ (РЧД/RChD 1982: 150). А още у Т. Панчев е отбелязано: „Б р а к м а (Родопите), с. ж. Брактисала овца“, а б р а к т и с а л а овца (Климентиново, Пд) – „изплавила се“ (Панчев/Panchev 1908: 32), т.е. 'пометнала'. Срв. също: *бракмà* '2. Стара овца, негодна за разплод' и *брактисвам се* 'помятам (за коза, овца)', Странджа (БДиал/BDial 1: 68); *бракмà* (тур.) и произв. *бракмèтина* (тур.) '1. овца, която ражда умряло агне; 2. укор. мързелива стара жена', Доброславци, Сф (БДиал/BDial 2: 71); *бракмò*, *бракмà* (тур.) 'овца, която е родила мъртво агне' (Хв, Пв, См) и *брактисва*, *брактисува са* 'ражда мъртво (за добитък)' (См, Ар, Ас, Мн, Дев) (Ibidem: 132); *бръкмъ* 'негоден, бракуван', Кръвеник, Севл. (БДиал/BDial 5: 10); *брак!* (тур.) гл. само повел. 'остави!'; *бръкмъ*, *бръкмèтинъ* 'животно, което е пометнало' (Енина, Каз) (Ibidem: 109) и др. От същия турски глагол е и б р а н т ѝ я „изоставен, напуснат; стара изоставена жена; тур. *biraginti* [у автора: *brauynty*] от *birakmak* оставям“ (Младенов/Mladenov 1932: 81; 1941: 43; 1951: 203) и с др. значения в РБЕ/РБЕ 1: 776.

И така, освен немското по произход *брак*, в много народни говори се среща и турското *брак* (корен-основа на *бракма*, от глагола *birakmak*, *brakmak*), със значение на императивна форма за 2 л. ед. ч., от тур. *birak* или *brak* 'остави!' (Grannes 2002: 37). Прочее, отбелязва се омонимия: *брак* (немска заемка) и *брак* 'остави!' (турска заемка).

4.3. А трети по ред омоним е наследената дума *брак* ‘свързване на мъж и жена за съвместен семеен живот’, днес словообразователно неделима, застъпник на стб. *вракъ*, с непродуктивна наст. -къ, както в *знак* (от *зная*, от стб. *знаж*, *знати*). Под т. 4.1-2. се опитахме да докажем, че е заблуждение представата за родство между осм.-тур. *бракма* (и *брак* ‘остави!’), от една страна, и нем. *брак*, от друга. Тук трябва да отхвърлим и погрешното сближаване по родство, словообраз. строеж и първоначално значение на нем. *брак* и бълг. *брак* ‘свързване на мъж и жена [и т.н.]’, допуснато в ЭССЯ, където под *б ь г а к ъ, наред със „ст.-слав. *вракъ* м. р. [...], болг. *брак* м. р. ‘брак’ (БТР; Геров)“ и т. н., се е оказало и диал. *брак*, от с. Бериево (Севл), по „Архив Болг. диал. словаря, София“, с дефиниция „всичко не́щю дет си испей песентъ то се кáзвъ *брак*“ (ЭССЯ/ESSYa 3: 160). – А несъмнено тази диалектна „дефиниция“ се отнася за заемката б р а к² ‘негодна стока’ (второ значение по БТР/BTR 1963: 57), приведена и в БЕР като б р а к² ‘лошо произведена, негодна стока’ и правилно изведена „от нем. *Brack* също“ (БЕР/BER 1: 73).

5. *КОРКУЛУК* ‘плашило’

Диал. *коркулук* ‘плашило’ също погрешно се анализира като „звукосимволична“ дума, веднъж под рубриката „названия чего-либо страшного, ужасающего“, а втори път – със „значение ‘страшное животное’“, с членение на словообразователни елементи „болг. *кор-кул-ук* ‘чучело’ (Геров 2: 399; срв. Колева-Златева/Koleva-Zlateva 2003-2004: 279; 2004: 31; 2006: 225; 2008: 214, 283)“, у Геров ‘плашило’. Отделянето в това название на структурни елементи *кор-*, *-кул-* и *-ук* е п р о и з в о л н о, нагласено според идеята за звукова символика и редупликация. То би било приемливо, ако думата е изконна (българска, славянска) и същевременно за нея няма друго обяснение. Обаче се отнася за изцяло турска заемка, с морфемно разчленяване *корк-у-лук* (*kork-u-luk*) – различно от приведената по-горе неправилна сегментация, срв. глагола (инфинитив) *korkmak* (*kork-mak*) ‘страхувам се’, съществителното *korku* (*kork-u*) ‘страх; опасност’ и т. н. Ако я третираме като турска, според бележката „T“ още у Н. Геров, трябва да отделяме в състава ѝ поне продуктивната наставка *-лук*, която служи за деривация даже и от домашни, български основи. А това вече не позволява да се отделя като някаква цялост *-кул- и да се търси звукова символика и сходство (или редупликация) с първата сричка (*кор-*), която също така не представлява отделна морфема. Въпросното *коркулук* е смятал за турцизъм още Н. Геров, а след него и С. Младенов (Геров/Gerov 2: 399; Младенов/Mladenov 1941: 252; 1951: 1110, s.v. *куркулук*). Отбелязва се и с други значения: „1. Парапет на стълба или мост [...]. 2. Спусък на пушка“ (ПРОДД/RRODD 1974: 216), все от турски: „к о р к у л ъ к диал. ряд. ‘плашило; пармакълци; перила по стълбище’. – От тур. *korkuluk* също“ (БЕР/BER 2: 641).

За съжаление, било е пренебрегнато изразеното още от Н. Геров мнение за турско потекло на думата, а най-вече – не е била направена справка нито в „Етимологичен речник“ на С. Младенов, нито в БЕР/BER 2. Този сериозен пропуск беше подложен още на времето на основателна критика (Тодоров/Todorov 2008: 361).

6. *ЛАУТА* и *ЛЮТНЯ* ‘музикален инструмент’

6.1. Л а ъ т а „ж. ‘подобен на китара инструмент’ (Връбник, Албания); (Самоков) // левѹта (Ошане, Белоградчишко)“ е сметнато погрешно за заето от нем. *Laute*, сред семантичната група „забавления, игри, празници“ (Кочева-Лефеджиева/Kocheva-Lefedzhieva 2004: 76). По повод на фонетичните различия между приведените трисрични български форми (*лаута* и *левѹта*) и двусричната нем. *Laute*

авторката пише, че в разглежданите заемки „произношението на немския дифтонг *ai* почти не е запазено“, че „обликът *лаута* *Z Laute* е късно привнесен в говорите и няма широк териториален обхват. По-типичен за тях е *л'утн'а* (доколкото инструментът е познат)“ (Кочева-Лефеджиева/Kocheva-Lefedzhieva 2004: 108). Но не посочва в кои говори се среща *лютня*, за които обликът *л'утн'а* да е „по-типичен“, отколкото *лаута*. Авторката прочее борави с 4 фонетични варианта на названието на този инструмент: *ла̀ута*, *лев̀ута*, *лаута* (без посочено ударение; предполагам: **ла̀ута*) и *лютня* (*л'утн'а*). Но не добавя нищо към биографията на тая дума в българския език, нито дори за ареала ѝ на поява: приведените – по изключение – Самоков, за *ла̀ута*, и Ошане (Белогр.), за *лев̀ута*, са по БЕР/BER 3: 325, но не както е прието, а без позоваване. Съпровождащият „знак (Z)“ при „*Z Laute*“ (Ibidem: 40) е твърде многозначен и нищо не компенсира. А недвусмислено е установено още в 1986 г., че заемането на тази дума е станало с посредничеството на румънския език, „чрез рум. *lăută*, ‘цигулка, лютня’“; че това се отнася дори за уж „хибридната“ „*лаут̀арин* ‘цигулар, свирач’ (Гурково, Видинско)“, която също се смята за заета „чрез рум. [...] *lăutar* ‘музикант’“ (БЕР/BER 3: 325). Бълг. *лаута* и *лаутар* смятат за румънски заемки в български език и румънски автори (Rosetti 1966: 127; Osman-Zavera 2002: 95-96). А доколкото може да се говори за „хибридна“ природа на *лаут̀арин*, то в тази румънска заемка български е само адаптиращият суф. *-ин*. За румънско посредничество говори и обстоятелството, че *лаута* се среща в „Гурково (Видинско)“, а диал. *лаут̀ар* ‘цигулар’, без наст. *-ин* – и в „Кулско; Ново село, Видинско“ (БЕР/BER 3: 325).

6.2. Отделно от *лаута* и *лаутар(ин)* трябва да се разглежда вариантът *ЛЮТНЯ*, за който правилно, макар и неуверено, се предполага, че е зает „вероятно чрез рус. *лютня* от пол. *lutnia*, което е от срвиснем. *lūte* (със слав. наст.)“ (БЕР/BER 3: 584), т.е., още от времето преди дифтонгизацията на дългите гласни в немския език. А „слав[янската] наст[авка]“ е пол. *-nia*, прибавена на полска езикова почва (Sławski 4: 389). Руският характер на облика *лютня* е установил Младенов/Mladenov 1932: 314; 1941: 271. Полско и руско посредничество при заемането на *лютня* се преполога в БТР, РЧД, а и в някои по-нови речници (вж. Michow 2011: 225-226). Относно *ла̀ута* и вар. имаме данни за поява в някои народни говори и у някои писатели, както и за производните *лаутар(ин)*, *лаутарче*, *лаутарски*, *лаутарство* и ФИ *Лаут̀арски* и *Лаутаров* (БЕР/BER 3: 325). Не спадат обаче към тях приведените там ФИ *Лаут̀лиев* и „МИ *Ла̀ута* при Пловдив“, базиращи се върху *ла̀у̀т*, представляващо название от м. р., от друг произход и с друго значение – променен облик на растителното название *на̀х̀у̀т* ‘леблебия’ (Selimski 2011: 425; 2012: 223-224). За *лютня* обаче подобни данни няма в БЕР/BER 3: 584. Няма я въобще у Н. Геров. Като късна книжовна заемка, можем да я намерим само в преводни речници и енциклопедии, в названия на шедьоври на европейската живопис, като „Шугът с лютня“ на Рембранд, „Свирачът на лютня“ на Теодор Рамбус (1620), „Автопортрет като свирач на лютня“ на Орацио Джентилски (1615-1617), „Момче с винена чаша и лютня“ на Франс Халс и др. При липсата ѝ у Н. Геров (и Т. Панчев) изненадващо е отбелязването ѝ у И. А. Богоров (Богоров/Bogorov 1873: 265, s.v. Luth), засега най-старата ѝ датировка, за която има информация авторът на тези редове.

7. *ЧАКРЪКЧИЯ* „интерпретирано по няколко начина“ (срв. Селимски/Selimski 2009: 327, 329-330; 2012: 137, 140-142]; 2015: 226-228; 2017: 296-298)

„Фамилното име *Чакр̀кчиев/Чакракчиев*, произхождащо от апелатива *чекр̀кчия*, бива интерпретирано по няколко начина: останало от *производителите на*

чекръци, от *работещите на тях* или от диал. *чакръкчия* – който намества стави, кости“ (Янев, Чобанов/Yanev, Chobanov 2006: 162).

Приведеният цитат изправя читателя пред проблем, който е трябвало да решат цитираните автори, но който те и не подозират: в основата на *Чакръкчиев* е залегнал не един-единствен „апелатив *чекръкчия*“, назоваващ по начало ‘производител (или продавач) на чекръци’ (1), ‘работещ на чекръци’ (2), а впоследствие и ‘лечител на стави/кости’ (3).

На тях не им идва на ум, а и не са забелязали, че за конкретната специализация на споменатия вид народни лечители (може да) има и отделно, друго название, а даже две названия – по първоначална звукова форма, словообразователен строеж и семантика *р а з л и ч н и* както едно от друго, така и от *чекръкчия*, които поради известното формално и смислово сходство са били смесвани едно с друго, а и с *чекръкчия*.

И ако сред избраните за „изследване“ „около 200 лексикографски единици“, анализирани 3-4 десетилетия по-рано от С. Илчев (1969) и Й. Заимов (1988), освен *Чакръкчиев/Чакракчиев*, се бяха оказали и ФИ *Къръкчиев* (Илчев/Ilchev 1969: 291; Заимов/Zaimov 1988: 285) и *Чекакчиев/Чикакчиев* (Илчев/Ilchev 1969: 537, 542; Заимов/Zaimov 1988: 303), би се намерило още нещо, действително за „изследване“ – сходствата и различията между тях, между залегналите в основите им апелативи (и посоките на влияние един на друг).

Става дума за споменатото *чакръкчия* и незабелязаните, макар и по-важни: 1. *каракчия* ‘къръкчия, чекръкчия, костоправ’, счетено за турско, без привеждане на турски етимон (Панчев/Panchev 1908: 157); „нар., разг. ‘народен лечител, който намества кости’, вж. *къръкчия*“ (БЕР/BER 2: 235), а г о н я м а на азбучното място и в БЕР/BER 3; то се извежда от тур. *kirikçi* у споменатите по-горе Илчев 1969 и Заимов 1988, след това у Grannes 2002: 128 и у Селимски/Selimski 2009: 327 [= 2012: 137]; 2) *чикакчия*, *чикъкчия* ‘който намества изкълчени и счупени кости’, от тур. *çikikçi* (ПРОДД/RODD 565; Grannes 2002: 285; Селимски/Selimski 2009: 329-330 [= 2012: 141-142]).⁴

Споменатите три названия – *чакръкчия*, *чикакчия* и *каракчия* – се разделят на две групи по значение и от словообразователно-семантично гледище. Названието *чакръкчия* лесно се дели на словообразователна основа (*чакрък*) и наст. *-чия* и е ясно, разбираемо за всеки, който знае какво е *чакрък* / *чекрък*. Докато за названията *чикакчия* и *каракчия* това съвсем не може да се твърди. Те не са и добре известни – в някои важни академични трудове не са обхванати, в други не са получили задоволителен анализ (Селимски/Selimski 2006: 42 [= 2016: 105]). А се случва и в преводен речник те да не са разграничени едно от друго – и *çikikçi* и *kirikçi* на руски е дефинирано *костоправ* (Магазаник/Magazanik 1931: 208, 586).

Прочее, словообразователно-семантично мотивираното название *чакръкчия* ‘производител/продавач или работещ на чекръци’ не е просто „интерпретирано по няколко начина“, нито е пример за омонимия в резултат от разпадане на полисемия. Трудно е да си представим и семантичен развой от ‘производител/работещ на чекръци’ до ‘лечител на навехнати *стави* / счупени *кости*’! Доколкото вниманието ни е насочено именно към *чакръкчия*, трябва да изтъкнем, че несъмнено става дума за н о в о, т р е т о по ред и хронология на поява название за ‘л е ч и т е л на стави/кости’, появило се като к о н т а м и н а ц и я на по-старите от тази семантична област *чъкъкчия ‘лечител на

⁴ А междуременно за ФИ *Чикакчиев* е допуснато и погрешно извеждане „от пр(озвището) *чикакчия*, разновидност на *Читакчия* ‘презрително прозвище на турчин““ (Ковачев/Kovachev 1999: 64).

(навехнати) стави' и *къръкчия 'лечител на (счупени) кости': *чъкъкчия + къръкчия > *чъкь-ръкчия > *чъкъръкчия. Съпадението му по форма със старото *чекъръкчия* 'който прави или продава чекъръци' (Геров/Gerov 5: 538), производно от *чекърък*, става причина/условие за поява в неговата семантика и на значението 'лечител (на стави/кости)'. И да подчертаем още веднъж, че това ново значение на *чакъръкчия* не можем да си представяме като резултат от вътрешен развой, не можем да го свързваме със значението на основата *чекърък*, макар че може да се окаже на първо място в семантичната дефиниция на *чекъръкчия* (вж. Геров/Gerov 5: 538).

8. Имат ли нещо общо думите *ЧАН* и *ЧАНАК*, *ЧАНДЖИЯ* и *ЧАНАКЧИЯ*? (срв. Selimski 2015: 228-229; Селимски/Selimski 2017: 298).

Колкото и да се натрапва – и на слуха и на зрението – частичното сходство между тези двойки думи, не може да се отрече и звуковата и писмена разлика между тях, а зад нея – и смисловата. За съжаление обаче, някои не я забелязват, та, изучавайки уж „фамилните имена у българите през призмата на традиционните занаяти“, не различават *чан* от *чанак*, та погрешно свързват ФИ *Чанакчиев* с *чан* (и *чанове*) и неправилно вземат за синонимни ФИ *Чанакчиев* и *Чанджиев* (Янев, Чобанов/Yanev, Chobanov 2006: 160, 165). А разликата между двете фамилни имена се свежда до формалното и смислово различие между залегналите в основите им *чан* и *чанак*.

И *Чанакчиев* и *Чанджиев* са потомци на занаятчий, но предците им са правели/продавали с ъ в с е м р а з л и ч н и н е щ а: *чанакчийя* е 'майстор/търговец на чанаци' (от *чанак* 'паница', от тур. *çanak*), срв. Selimski 2015: 228-229; Селимски/Selimski 2017: 298, а *чанджия* – 'майстор/търговец на чанове' (от *чан* 'звънец, лопатар', от тур. *çan*), срв. Selimski 2015: 228-229; Селимски/Selimski 2017: 298. Но това, че споменатите автори Б. Янев и И. Чобанов не са направили сполучлив анализ, е половин беда. Все някой трябва да каже директно, че още у С. Илчев въпросните фамилни имена са правилно анализирани и ясно разграничени едно от друго:

Чанакчиев „от диал. *чанакчия* 'грънчар' или 'майстор на стремена'“ и *Чанджиев* „от диал. *чанджия* 'звънчар, майстор на звънци'“ (Илчев/Ichev 1969: 535). Както и да добави, че същите обяснения са приложени след това у Й. Заимов (Zaimov 1988: 303), а и у Т. Расиев (Rasiev 2008: 168), който вм. *Чанджиев* привежда формата *Чанджъев*, направо от тур. *çansı*, вместо от побългареното *чанджия*. Обаче споменатите автори (Янев и Чобанов) не са разбрали преписания С. Илчев, а други автори не познават или – все едно – не признават!

9. *ШИНДАРОВ* – от *ШИНДАР* 'дерач на животни' или 'който прави *ШИНДИ*'? (срв. Selimski 2015: 228-229; Селимски/Selimski 2017: 298)

Ф И Ш и н д а р о в (и *Шиндарски*) С. Илчев извежда „от диал. *шиндар* 'който прави шинди'“ (Илчев/Ichev 1969: 556), а Й. Заимов – „от *шиндар* 'дъскар'“ (Заимов/Zaimov 1988: 306). Също така и Н. Ковачев извежда ФИ *Шиндарски* (Лч) от РодИ *Шиндари* (-овци), в крайна сметка от прозвище *Шиндар* 'който дяла шинди – дъски' (Ковачев/Kovachev 1999: 66). Този не будещ никакви съмнения анализ на бележитите антропонимисти съвсем неоснователно е бил подложен на ревизия! Според критиката названието *шиндар*, залегнало в основата на ФИ *Шиндаров*, било „изцяло преосмислено, защото тук се натъкваме на немската дума *Schinder*, която означава дерач на животни“ (Янев, Чобанов/Yanev, Chobanov 2006: 162).

И в този случай е било взето прибързано решение, без м и н и м а л е н о п и т за словообразователен анализ на названието, залегнало в основата на тази фамилия, без

да се отчита функционалната роля на ударението в българския език, без да се поставя и въпросът за езиковата принадлежност на *п р о з в о д н а т а* дума *шиндър*. Ако при названието за лице *шиндър* се отнася за дума изцяло немска, както се представя от предубедената критика, то би могло да бъде само **шйндар*, а по-точно – **шйндер*! Обаче въпросното название за лице според професионално занятие не е **шйндар*, не е отглаголно, не е според извършвана дейност – то не е *nomen agentis*, както немецът схваща *Schinder*, образувано с наставката *-er* от глагола *schinden* ‘одирам кожата (на животно)’. Съществителното име, което е залегнало в основата на ФИ *Шиндър*, е *о т и м е н н а* формация, название за лице според предмета на трудова дейност: *ш и н д а р* ‘който прави, дяла шинди’ (Панчев/Panchev 1908: 331), ‘който прави и продава шинди’ (БТР/BTR 1963: 1007), ‘производител на шинди’ (РСБКЕ/RSBKE 3: 647; РЧД/RChD 1982: 997), или – в превод – *д ъ с к а р*, а от него *Дъскар*, *Дъскарски* (Заимов/Zaimov 1988: 306). А *шйнда* (и *шйндра*) ‘букова дъска’ намираме пак още у Н. Геров. Названията *шйнда* и *шиндър* са отбелязани и в диалектоложки публикации от втората половина на XX век. Срв. *шйнда* ‘цепена букова дъсчица с длаб за потони и ковчези [нем. Schindel ‘цепена дъска’] и *шиндър* ‘производител на шинди’; срв. и глагола (отименен) *шйндосвам* несв. в. и *шйндосам* св. в. ‘поставям шинди на потон’, все от Ботевградско, изпод перото на С. Илчев, който привежда названието и в жива употреба: „Врачешанете са шиндаре” (БДиал/BDial 1: 205); срв. също: *шйндъ* [нем.] ‘цепена дъска, дялана с брадва’, глагола *шйндъ* ‘бия по задника’ и отглаголното название на действие *шйндъни* ‘биене по задника’ от Кръвеник, Севл. (БДиал/BDial 5: 50).

Думата *шиндър* не е заемка, а е образувана на *б ъ л г а р с к а* езикова / диалектна почва с помощта на акцентираната наст. *-дър* от заемката *шйнда*, както напр. *ботушдър* (от заемката *ботуш*), *каруцдър* (от *каруца*) и т.н. Смята се, че основното *шйнда* (и *шйндра*) е от нем. *Schindel* (РРОДД/RRDD 576), може би „чрез срхр. *šindra* [...] с промяна на *l* в *r*“ (РЧД/ RChD 1982: 997). А нем. *Schindel* е от лат. *scindula*, паралелно на *scandula*, от глаг. *scandere* ‘(въз)качвам се’, „тъй като шиндите се слагат (една върху друга) във вид на стълбище“⁵.

И така, ФИ *Шиндър* не може да бъде от неизвестното на българска почва *Schinder* ‘дерач на животни’, както се внушава от критиката. Залегналото в основата му *шиндър* ‘който прави шинди’ е правилно образувано с бълг. наст. *-дър* на българска езикова/диалектна почва, както е смятал С. Илчев, срв. паралелното му – изцяло българско – *дъскар* у подкрепилия го Й. Заимов, когото критиката не зачита.

10. *ЯЗМА* – от *ЯЗВА* или от *АЯЗМО*?

Я з м а т а, местно име в землището на с. Чехлевци (Гб), при което се препраща към предходното, донякъде сходно с него по звуков облик МИ *Я з в а т а*, отнасящо се към „пасище и овощна градина; дълбок кладенец в дупка, из която водата се гребе с вързана кратунка“, не е получило приемлив анализ. Макар че е „нормализирал“ правилно фонетичната форма *Йазмътъ* като правописно *Я з м а т а*, Н. Ковачев погрешно си е представял последното като променена форма от *Язвата*, която на свой ред правилно е свързал със стб. *язва* ‘рана; дупка, зееца като рана’ (Ковачев/Kovachev 1965: 185). Обаче явно не става дума за два фонетични варианта на една и съща лексема, нямаме резултат от звукова промяна *язва* > *язма* – авторът не пише за промяна

⁵ „weil die Schindeln treppenförmig gelegt werden“ (Kluge 2002: 804). Среща се и в паралелна форма „ш и н д л а, дървена плочка за покрив“ (Иванова 2001: 902). Срв. чеш. *šindel*, от нем. *Shindel* (Rejzek 2001: 629) и производното от него на чешка почва *šindelář* ‘шиндър’.

зв > зм в раздел „1. Фонетични особености на местните названия“ (Ковачев/Kovachev 1965: 65-68). Тук очевидно са били смесени две отделни думи – домашната *язва*, от „стб. *язва*“, и заемката *язма*, която – все пак – споменатият автор правилно е извел „от *аязмо* ‘извор’“ (Ковачев/Kovachev 1965: 185). Обаче не е обърнал внимание на факта, че те са съвсем различни по форма, значение, а и по произход, както ще стане ясно. Не е определил и произхода на *аязмо*.

Без аферезата (изпадането на начална неударена гласна *a*-), т.е. в облика *а я з м а* (и варианта *аязмо*) със значение ‘1. светена вода. 2. свещен извор; извор при манастир или църква със света вода’, тая дума в 1932 г. е извеждана от „гр. (h)agiasma; от (h)ágios ‘свет’, (h)agiázō ‘светявам’“ (Младенов/Mladenov 1932: 60, под „аязма (аязмо)“; с прибавяне на вар. *агиязма* (Младенов/ Mladenov 1941: 2, 12, а по-подробно у Младенов/Mladenov 1951: 92).

Впрочем, Н. Ковачев още в труда си от 1961 г. за Севлиевско се сблъсква с това местно име, представявайки си тогава облика му *Йазъмътъ* като произведен от облика *Аязмата*, който правилно извежда от „грц. ἀγιασμός ‘освещаване, очистване, извор с лековита вода’“ (Ковачев/Kovachev 1961: 135), макар че на азбучното място на *Я з м а т а* (с. 283), което е „нормализиран“ облик на фонетичното *Йазъмътъ*, той не препраща към *А я з м а т а*, поради което МИ *Я з м а т а* остава за читателя неясно, ако той не се върне към § 20 (с. 32-33) с препратка при *Язмата* „вж. *Аязмата*“.

Въпросното МИ *Я з м а т а* и в Słownik prasłowiański (t. VI: 163) прибързано е прието за производно от *язва*, от псл. *ǣzva (Słownik prasłowiański, t. VI: 163).

И така, било е пренебрегнато мнението на С. Младенов, който още в 1932 и 1941 г. нарицателното *а я з м а*, прост. обл. *аязмо*, както и варианта *а г и я з м а*, извежда от грц. (h)agiasma, производно от hágios ‘свет’. Редица фонетични форми, значения, ареал на разпространение на (*a*)язмо, от грц. ἀγιασμός, привежда Э. А. Григорян (Григорян/Grigoryan 1975: 2, 3, 6-7, 254); срв. текста в БЕР и у П. Скок, който привежда и албанската и румънската форма на този „балкански църковен термин от гръцки произход“, представляващ „абстрактно от ἀγιασμός“ (БЕР/BER 1: 22; Skok 1: 11, s.v. *adžijasma*).

*
* *

В статията са анализират от гледна точка на произхода и словообразователния строеж 10 лексикални единици с цел да се реабилитира предишното им тълкуване, несправедливо пренебрегнато в публикации през последните десетилетия. Освен незачитане труда на предшественика, а може би и липса на представа или даже и на предположение за такъв, в голяма част от тези публикации се установява подценяване на проблема за отношението между съдържание и форма на изследваните думи/имена; за тяхната фонетична форма, словообразователен строеж и семантика; за релацията синонимия vs. омонимия.

Натрапва се прочее и мисълта за *н е б р е ж н о с т н а к р и т и к а т а*, която с лека ръка допуска/препоръчва за печатане подобни писания. А занемарявайки задълженията си, някои редактори, рецензенти и пр. се излагат на риска да берат срама за подобни публикации, да бъдат третираны като достойни за съжаление *с ъ м и ш л е н и ц и / с ъ а в т о р и*!

ЛИТЕРАТУРА и съкращения

- БДиал: Българска диалектология. Проучвания и материали. София: БАН, 1–, 1962– (BDial: Balgarska dialektologia. Prouchvaniya i materiali. Sofia: BAN, 1–, 1962–).
- БЕР: Български етимологичен речник. Т. 1–. София: БАН, 1971– (BER: Balgarski etimologichen rechnik. T. 1–. Sofia: BAN, 1971–).
- Богоров 1873: *Богоров, И. А.* Френско-български речник. Второ изд. оправено. Виена (Bogorov 1873: *Bogorov, I. A.* Frensko-balgarski rechnik. Vtoro izd. opraveno. Viena).
- БТР: Български тълковен речник. София: НИ, 1955; 2 изд. 1963 (BTR: Balgarski talkoven rechnik. Sofia: NI, 1955; 2 izd. 1963).
- Геров 1–5: *Геров, Н.* Речник на българския език, част 1-5. Пловдив, 1895-1904. Фот. изд. София: Бълг. писател, 1975-1978 (Gerov 1-5: *Gerov, N.* Rechnik na balgarskiya ezik, chast 1-5. Plovdiv, 1895-1904. Fot. izd. Sofia: Balg. pisatel, 1975-1978).
- Григорян 1975: *Григорян, Э. А.* Словарь местных географических терминов болгарского и македонского языков. Ереван: „Айастан“ (Grigoriyan 1975: *Grigoriyan, É. A.* Slovar' mestnykh geograficheskikh terminov bolgarskogo i makedonskogo jazykov. Erevan: „Ayastan“).
- ЕСУМ 1: Етимологичний словник української мови. Т. 1, Київ: Наукова думка, 1982 (ESUM 1: Etmologichniy slovník ukrayins'koyi movi. T. 1, Kiyiv: Naukova dumka, 1982).
- ЭСБМ 1: Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. Т. 1, Мінск: Навука і тэхніка, 1978 (ESBM 1: Etymalagichny slovník belaruskay movy. T. 1, Minsk: Navuka i tehnika, 1978).
- ЭССЯ 3: Этимологический словарь славянских языков. Вып. 3. Москва: Наука, 1976 (ÉSSYa 3: Étimologicheskij slovar' slavjuyanskikh yazykov. Vyp. 3. Moskva: Nauka, 1976).
- Заимов 1988: *Заимов, Й.* Български именник. София: БАН (Zaimov 1988: *Zaimov, Y.* Balgarski imennik. Sofia: BAN).
- Иванова 2001: *Иванова, Л.* Немско-български речник в два тома. Т. 2, В. Търново: Gaberoff (Ivanova 2001: *Ivanova, L.* Nemsko-balgarski rechnik v dva тома. T. 2, V. Tarnovo: Gaberoff).
- Илчев 1969: *Илчев, С.* Речник на личните и фамилни имена у българите. София: БАН (Ilchev 1969: *Ilchev, S.* Resnik na lichnite i familni imena u balgarite. Sofia: BAN).
- Ковачев 1961: *Ковачев, Н.* Местните названия в Севлиевско. София: БАН (Kovachev 1961: *Kovachev, N.* Mestnite nazvaniya v Sevlievsko. Sofia: BAN).
- Ковачев 1965: *Ковачев, Н.* Местните названия в Габровско. София: БАН (Kovachev 1965: *Kovachev, N.* Mestnite nazvaniya v Gabrovsko. Sofia: BAN).
- Ковачев 1999: *Ковачев, Н.* Фамилни имена в окръжния град Ловеч до 1980 година. – Състояние и проблеми на българската ономастика. 4. Бащини, родови, фамилни имена, прякори и прозвища у българите. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 7-68 (Kovachev 1999: *Kovachev, N.* Familni imena v okrazhniya grad Lovech do 1980 godina. – Sastoyanie i problemi na balgarskata onomastika. 4. Bashtini, rodovi, familni imena, pryakori i prozvishta u balgarite. V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy“, 7-68).
- Колева-Златева 1999-2000: *Колева-Златева, Ж.* За произхода на някои български названия на малки (топчести) предмети. – Български език 68, № 1, 64-71 (Koleva-Zlateva 1999-2000: *Koleva-Zlateva, Zh.* Za proizhoda na nyakoi balgarski nazvaniya na malki (topchesti) predmeti. – Balgarski ezik 68, № 1, 64-71).

- Колева-Златева 2003-2004: *Колева-Златева, Ж.* К етимологии славянских названий муравьев, восходящих к псл. *морв-, и их индоевропейских соответствий. – Балканско езиковедие, XLIII, № 2-3, 269-284 (Koleva-Zlateva 2003-2004: *Koleva-Zlateva, Zh.* К етимологии slavyanskikh nazvaniy murav'ev, voshodyashchikh k psl. *morv-, i ikh indoevropeyskikh sootvetstviy. – Balkansko ezikoznanie, XLIII, № 2-3, 269-284).
- Колева-Златева 2004: *Колева-Златева, Ж.* О типологических критериях распознавания слов звуко-символического происхождения в этимологических исследованиях (на материале индоевропейских языков). – Slavica. XXXIII, Debrecen, 23-42 (Koleva-Zlateva 2004: *Koleva-Zlateva, Zh.* О tipologicheskikh kriteriyakh raspoznavaniya slov zvukosimvolicheskogo proiskhozhdeniya v еtimologicheskikh issledovaniyakh (na materiale indoevropeyskikh yazykov). – Slavica. XXXIII, Debrecen, 23-42).
- Колева-Златева 2006: *Колева-Златева, Ж.* Об этимологии некоторых слов, указанных как неясные в Этимологическом словаре украинского языка. – Slavica XXXV, Debrecen, 31-48 (Koleva-Zlateva 2006: *Koleva-Zlateva, Zh.* Об етимологии nekotorykh slov, ukazannykh kak neyasnye v Еtimologicheskome slovare ukrainskogo yazyka. – Slavica XXXV, Debrecen, 31-48).
- Колева-Златева 2008: *Колева-Златева, Ж.* Славянская лексика звуко-символического происхождения. Tractata Slavica Universitatis Debreceniensis, Vol 1, Debrecen (Koleva-Zlateva 2008: *Koleva-Zlateva, Zh.* Slavyanskaya leksika zvukosimvolicheskogo proiskhozhdeniya. Tractata Slavica Universitatis Debreceniensis, Vol 1, Debrecen).
- Колева-Златева 2011: *Колева-Златева, Ж.* Теоретични ракурси в етимологията. Велико Търново: Изд. „Фабър“ (Koleva-Zlateva 2011: *Koleva-Zlateva, Zh.* Teoretichni rakursi v etimologiyata. Veliko Tarnovo: Izd. „Faber“).
- Кочева-Лефеджиева 2004: *Кочева-Лефеджиева, А.* Немски лексикални елементи в българските говори. София: Мултипринт (Kocheva-Lefedzhieva 2004: *Kocheva-Lefedzhieva, A.* Nemski leksikalni elementi v balgarskite govori. Sofia: Multiprint).
- Магазаник 1931: *Магазаник, Д. А.* Турецко-русский словарь. Москва (Magazanik 1931: *Magazanik, D. A.* Turetsko-russkiy slovar'. Moskva).
- Милев 1964: *Милев, А., Й. Братков, Б. Николов.* Речник на чуждите думи в българския език. Второ изд. София: НИ (Milev 1964: *Milev, A., Y. Bratkov, B. Nikolov.* Rechnik na chuzhdite dumi v balgarskiya ezik. Vtoro izd. Sofia: NI).
- Младенов 1927: *Младенов, С.* Увод в общото езиковедие. София: Печ. „Художник“ (Mladenov 1927: *Mladenov, S.* Uvod v obshtoto ezikoznanie. Sofia: Pech. „Hudozhnik“).
- Младенов 1932: *Младенов, С.* Речник на чуждите думи в българския език с обяснения за произхода и състава им. София: Придворна печатница (Mladenov 1932: *Mladenov, S.* Rechnik na chuzhdite dumi v balgarskiya ezik s obyasneniya za proizhoda i sastava im. Sofia: Pridvorna pechatnitsa).
- Младенов 1941: *Младенов, С.* Етимологически и правописен речник на българския книжовен език. София: Изд. Х. Г. Данов (Mladenov 1941: *Mladenov, S.* Etimologicheski i pravopisen rechnik na balgarskiya knizhoven ezik. Sofia: Izd. H. G. Danov).
- Младенов 1943: *Младенов, С.* Увод во всеобщото езиковедие. София: Университетска печатница (Mladenov 1943: *Mladenov, S.* Uvod vo vseobshtoto ezikoznanie. Sofia: Universitetska pechatnitsa).

- Младенов 1951: *Младенов, С.* Български тълковен речник с оглед към народните говори, т. I, А–К. София: Държ. книгопечатно предприятие „Дечо Стефанов“ (Mladenov 1951: *Mladenov, S.* Balgarski talkoven rechnik s ogled kam narodnite govori, t. I, A–K. Sofia: Darzh. knigopечатno predpriyatie „Decho Stefanov“).
- Панчев 1908: *Панчев, Т.* Допълнение на българския речник от Н. Геров. Пловдив: Печ. „Труд“ на П. Беловеждов. Fot. izd. София: Български писател, 1978 (Panchev 1908: *Panchev, T.* Dopalnenie na balgarskiza rechnik ot N. Gerov. Plovdiv: Pech. „Trud“ na P. Belovezhdov. Fot. izd. Sofia: Balgarski pisatel, 1978).
- Парашкевов 2004: *Парашкевов, Б.* Из лексиката на град Русе. – Български език, LI, № 4, 32-40 (Parashkevov 2004: *Parashkevov, P.* Iz leksikata na grad Ruse. – Balgarski ezik, LI, № 4, 32-40).
- Расиев 2008: *Расиев, Т.* Български фамилни имена от турски, арабски и персийски произход. Варна: Книгоизд. Зограф (Rasiev 2008: *Rasiev, T.* Balgarski familni imena ot turski, arabski i persiyski proizhod. Varna: Knigoizd. Zograf).
- РБЕ 1: Речник на българския език. Т. 1, А-Б. София: БАН, 1977 (RBE 1: Rechnik na balgarskiya ezik. T. 1, A-B. Sofia: BAN, 1977).
- РЧД: Речник на чуждите думи в българския език. София: БАН, 1982 (RChD: Rechnik na chuzhdite dumi v balgarskiya ezik. Sofia: BAN, 1982).
- Селимски 2006: *Селимски, Л.* Етимологични поправки, уточнения и допълнения. – В: Националният език в условията на чужди влияния и глобализация. Научна конференция, посветена на 125-год. от рождението на acad. Стефан Младенов (София, 28-29 юни 2005). София: СУБ, 40-46 (Selimski 2006: *Selimski, L.* Etimologichni popravki, utochneniya i dopalneniya. – In: Natsionalniyat ezik v usloviyata na chuzhdi vliyania i globalizatsia. Nauchna konfentsia, posvetena na 125-god. ot rozhdenieto na acad. Stefan Mladenov (Sofia, 28-29 juni 2005). Sofia: SUB, 40-46).
- Селимски 2009: *Селимски, Л.* Фамилни имена от названия за народни лечители. – В: Приятели за науката. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Тодор Балкански по случай неговата 65-годишнина. В. Търново: Знак '94, 325-332 [= Selimski 2012: 134-143] (Selimski 2009: *Selimski, L.* Familni imena ot nazvaniya za narodni lechiteli. – In: Priyateli za naukata. Sbornik v chest na prof. d.f.n. Todor Balkanski po sluchay negovata 65-godishnina. V. Tarnovo: Znak '94, 325-332 [= Selimski 2012: 134-143]).
- Селимски 2012: *Селимски, Л.* Етюди по ономастика. *Studia onomastyczne*. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“ (Selimski 2012: *Selimski, L.* Etjudi po onomastika. *Studia onomastyczne*. V. Tarnovo: UI „Sv.sv. Kiril i Metodiy“).
- Селимски 2017: *Селимски, Л.* По повод на фамилното име Скрински. – Език свещен. Юбилеен сборник по случай 70-годишнината на проф. д-р Пенка Радева. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 295-300 (Selimski 2017: *Selimski, L.* Po povod na familното ime Skrinski. – Ezik sveshten. Yubileen sbornik po sluchay 70-godishninata na prof. d-r Penka Radeva. V. Tarnovo: UI „Sv.sv. Kiril i Metodiy“, 295-300).
- Селимский Л. 1976, *Формы множественного числа болгарских имен существительных по русской модели. Формы мужского рода с финалью -ки, -ги, -хи.* – Болгарская русистика 3, 1976, № 2, 23-27 (Selimski 1976: *Selimski, L.* Formy mnozhestvennogo chisla bolgarskikh imen sushchestvitel'nykh po russkoy modeli. Formy muzhskogo roda s final'u -ki, -gi, -hi. – Volgarskaya rusistika 3, 1976, № 2, 23-27).
- Стойков 1957: *Стойков, С.* Названия на картофите. – В: Езиковедски изследвания в чест на acad. Стефан Младенов. София: БАН, 127-140 (Stoykov 1957: *Stoykov, S.*

- Nazvaniya na kartofite. – In: Ezikovedski izsledvania v chest na akad. Stefan Mladenov. Sofia: BAN, 127-140).
- Тодоров 2008: *Тодоров, Т. Ат.* Относно произхода на български думи и някои принципи на етимологичното проучване. – В: В търсене на смисъла и инварианта. Сборник в чест на 80-год. на проф. Дина С. Станишева. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 355-362 (Todorov 2008: *Todorov, T. At.* Otnosno proizhoda na balgarski dumi i nyakoi printsipi na etimologichното prouchvane. – In: V tarsene na smisala i invarianta. Sbornik v chest na 80-god. na prof. Dina S. Stanisheva. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, 355-362).
- Фасмер 4: *Фасмер, М.* Этимологический словарь русского языка. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева, т. IV. Москва: Изд. „Прогресс“, 1973 (Vasmer 4: *Vasmer, M.* Ètimologicheskii slovar’ russkogo yazyka, t. IV. Moskva: Izd. „Progress“, 1973).
- Янев 2006: *Янев, Б., И. Чобанов.* Фамилните имена у българите през призмата на традиционните занаяти. – В: По слѣдѣ ѹчителю. Юбилеен сборник в чест на 60-год. на доц. д-р Пеню Пенев. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“, 156-163 (Yanev 2006: *Yanev, B., I. Chobanov.* Familnite imena u balgarite prez prizmata na traditsionnite zanayati. – In: Po slѣdu uchitelyu. Yubileen sbornik v chest na 60-god. na doc. d-r Penyo Penev. Plovdiv: UI „Paisiy Hilendarski“, 156-163).
- Bezljaj 3: *Bezljaj, F.* Etimološki slovar slovenskega jezika – III. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995.
- Boryś 1975: *Boryś, W.* Prefiksacja imienna w językach słowiańskich. Ossolineum.
- Brückner 1927: *Brückner, A.* Słownik etymologiczny języka polskiego. Kraków: nakładem Krakowskiej Spółki Wydawniczej.
- Cioranescu: *Cioranescu, A.* Dictionario etimologico romano. Laguna 1958-1960.
- Frinta 1956: *Frinta, A.* Česká jména lužickosrbského původu. – Naše řeč, XXXIX, №9-10, 258-267.
- Grannes 2002: *Grannes, A., K. Rå Hauge, H. Süleymanoğlu.* A Dictionary of Turkisms in Bulgarian. Oslo: Novus Forl. [u.a.].
- Holub 1937: *Holub, J.* Stručný slovník etymologický jazyka československého. Praha: Československá grafická Unie a. s.
- Holub 1952: *Holub, J., F. Kopečný.* Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství učebnic.
- Holub 1967: *Holub, J., S. Lyer.* Stručný etymologický slovník jazyka českého. Praha: SPN.
- Iordan 1983: *Iordan, I.* Dicționar al numelor de familie românești. București: EȘE.
- Kluge 2002: *Kluge, F.* Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache. Bearbeitet von E. Seebold. 24., durchgesehene und erweiterte Auflage. Berlin-New York.
- Machek 1954: *Machek, V.* Česká a slovenská jména rostlin. Praha: Nakl. ČSAV.
- Machek 1957: *Machek, V.* Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. Praha: Nakl. ČSAV.
- Machek 1968: *Machek, V.* Etymologický slovník jazyka českého. Praha: Nakl. ČSAV.
- Michow 2011: *Michow, E.* Polonizmy w języku bułgarskim w świetle leksykografii bułgarskiej XIX i XX w. Kielce: Wyd. Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.
- Osman-Zavera 2002: *Osman-Zavera, M.* Raporturi lingvistice româno-bulgare. Cuvinte de origine română în graiurile bulgare. București: Editura Universității.
- Rejzek 2001: *Rejzek, J.* Český etymologický slovník. Voznice: Nakl. Leda.
- Rosetti 1966: *Rosetti, A.* Istoria limbii Române, IV-VI. București: Editura Științifică.
- Schuster-Šewc 1978: *Schuster-Šewc, H.* Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache, 2, bohužel – čumpać. Bautzen: VEB Domowina-Verlag.

- Selimski 2015: *Selimski, L.* W obronie zignorowanych starszych etymologii. – In: Precyzja w języku i jego opisie. Pod red. J. Arabskiego, A. Łydy, M. Będkowskiej-Obłąk, WSZMiJO. Katowice 2015, 221-234.
- Skok 1-4: *Skok, P.* Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Zagreb: JAZU, 1971-1974.
- Sławski 4: *Sławski, F.* Słownik etymologiczny języka polskiego. Tom IV: La-Łapucha. Nakładem TMJP, 1970-1974.
- Słownik prasłowiański, t. VI: Słownik prasłowiański, tom VI: E-Ę-Ě. Wrocław etc.: Wyd. PAN, 1991.